

Տրեւանդա Տրապիստիկան

ՕՐԱԳԻՐ

Դաշնադրական Դաւաւթրական և Զոհաւորական

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՐԻ, ԹԻՒՒ 54:

ՕՍԻՒՆԻՒՆ

ՈՒՐԵԼԹ 3 ՀՈՒՅՆՈՒՆԻՐ 1841

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

26 Սեպտեմբեր:

Ենցած շաբթու խորհրդայն Գաւառ Զեւաւաւ պաշտօնատարներուն փոխութեանը Ըրաւ:

Հաճի Սախա փաշան, ու ժամանակեայ կաւաւարիքը Ենդրիանուպօլսոյ անուանեցաւ Պաշտի Սեփիտ մուհաֆթի, ցի վերակացու ճերմակ ծովու նեղուցին և պատերազմական կաւաւարիք Պիկա նեղուցին, հիւսիսկան Խալաֆի մաշային տեղը:

Սուստաֆա աղան, Կէրէստէ նաղըրի, նաւա շինութեան բոլոր նիւթերուն վերակացուն, անդամ եղաւ եկամտի խորհրդարանին:

Լաւեր Ղէմալ Էֆէնտին, փոխանորդ մէքթուլաճի քաղաքի անուանեցաւ քէլիք Թէփէ-րէճի, երկրորդ վերակացու աղերսադրոյ Կէլաֆ Էֆէնտին, տեղը՝ որն որ Խալաֆի մաշային կողմանէ հոգաբարձու քափու բնահասի եղաւ Կիւրիտի ու յըրդուսի:

Օսման Կէրիտ Էֆէնտին անուանեցաւ քափու բնահասի Կոնստանտին և Լալայի գաւառներուն:

Լալայի պէյ, անուանեցաւ քափու քնահասի Պօղըրի ու Լոսանայի:

Փէրթէֆ Էֆէնտին քափու քնահասի Տիար պէրի:

Սաւրի Էֆէնտին քափու բնահասի Խալաֆի և Սախա Էֆէնտին որ Սուլթան Սահմուտի պալա-

տականն էր, արքունի տախտակտութեան պատուաւ նունը ընդունեցաւ:

Ենցած երեքշաբթի Կորին Սեփիտին յօրտ փոխարին ներկայացաւ Սեփիտ Կալային վերջին տեսութեան ընդունեցաւ, ոչով հետեւ պիտի մեկնէր Պօլսէն: Կորին Սեփիտութեանը մեծ պատուով ընդունեց զեա և տրամութեան ցուցուց անանկ հաւատարիմ բարեկամի մը մեկնելուն: Ու նաեւ յայտնեց իր ջնդհաւալութեանը անոր մեծ ջանքին համար որ ցուցուց աւ վերջին զիպուած ներու մէջ Տաճկաստանի օգուտը պաշտպանելու:

Սալիմ Սուլթանի և պալատի տիկիններուն կողմանէ ծանրագին ու զեղեցիկ մանեակ (կերտան լըխ) մը չնդլուցաւ փոխարինելի կնոջը, ու մանեակը 800-900 դրուով կաժէ:

Երրորդ փոխարին պատուական տուի մը տրուաւ աւ ծանրագին ընծան տանողին: Կանապէս յուլիս 3 ի դաշնադրութեան ստորագրող տեղութեանց ղեկավարներուն ալ Կորին Սեփիտութեան պատկերը խրկուցաւ ծանրագին անդամներուն վարդաւրած: Նաեւ անոնց տիկիններուն խրկուցաւ պոլիտիկա պարտն ջանքեր (պոլիտիկա) և ուրիշ ընծաներ:

Ենցած չորեքշաբթի Սախա փաշան ու Սամի փաշան Պէշիք Թաշի պալատը երթալով իրենց մեկնելու հրամանը ընդունեցին Սեփիտ Կալային:

Նեն, ու խիստ կը գփարկէր թէ որ ան օտարականը մեր աղգին համար ծանր խօսք մը ըսէ:

Բայց ասիտ, որ ասգովիլի ու աղիւ առաքինութեանը, որն որ աղգի մը անհամար բարեկարգութեանցը ու երջանկութեանը պատճառ է, շատ անգամ զբաղը դարձաւ մասնաւոր ու անձնական կիրքերու և ատելութեան զոհ կը լայ: Որով մարդս իր աղգին ունեցած պարտաւորութիւններէն կտ մնալէն ի զատ, ընդհանուր աղգին գէշութիւն ուղելով ու երբեմն ալ ընելով անշուշտ մեծ անիրաւութիւն ըրած կը լայ: Բայց հաւաստի ենք թէ անգիտութեամբ ու թեթեամտութեամբ կը գործըլի ասանկ մէկ մեղք մը: Քանզի անանկ մարդը թէ որ աղէկ մտածելու ըլլայ, երկրայութիւն չունիք որ իրեն սրտին մեծ խիղճ մը կը լայ, ու ետ կը քաշը իսկոյն իր վրէժխնդրութեանէն որն որ ամենեւին օրինաւոր չի կրնար ըլլալ: Ասան զի սեպիւք թէ, մեր թըշնամիին մէկը ալեկոծ ծովու վրայ նաւակի մը մէջ կը գտնուի հետը ուրիշ տասը ընկերներով, որոնք մեր եղբայրներն են որովհետեւ մեր աղգին են, սեպիւք ալ թէ,

քայէն, որ մեծ պատիւ ցրուց անոնց և յայտնեց իր կատարեալ հաճութիւնը որ ունի Սեփիտութեանը վրայ: Կորին փաշան իրենց աստիճանին վերաբերեալ նըշաններ և ընծաներ ընդունեցին, և Կորին մեծամեծ պաշտօնակարներուն հետ իրենց վերջին տեսութեանը ընդունեց ետքը, շաբթ օրը Կիւլաճ շոգենաւը մտան Լըքսանդրիա դաւաւալու:

Կորին Սեփիտութեանը կամեցաւ որ Էփէի բայրուշ և ուղիւս յայտնէ իր յաճութիւնը Սեփիտութեանը: անոր համար յիշեալ փաշաներուն հետ խրկուցաւ Կէլաֆի պէյը, որու յանձնը կէ արքունի հրովարտակով Կիւլան մը և Թանկագին սուր մը Սեփիտութեանը փաշային տանելու:

Ենցեալ օրերուն սատիկ անձրևները շատ գէշ զիւլուածներու պատճառ եղան: Բուսիտի օֆիցիալին մէկը որ Խալաֆի մաշային կը ծառայէր, խրխտովեցաւ Կալաֆի-Կոնստանտին մէջ որ շատ բարձրացած էր: Նոյն օրը Պէշիք Թաշի ջուրը մէկ կին մը քէլիք ծովը տարաւ:

ՕՍԻՒՆԻՒՆ

3 Հոկտեմբեր:

Ենցած թիւով ծանուցինք Կալաֆի Թաշաւորին տղուն վրայ հրացան պարալիլը, բայց այս անգամ մանրամասն տեղեկութիւն ունեցանք աւ մեծ յանցանքին վրայօք:

աննաւանի ծովայտակ ընելը կամ աղատելը ձեռքերնիս է: Կը հարցնենք հիմա, ի՞նչպէս բար սիրտ մարդ կրնայ ըլլալ, որ իր մասնաւոր վրէժխնդրութիւնը մէկ մարդէ առնելու համար, ուրիշ տասը անմեղ հոգիներուն կորստեանը պատճառ ըլլալը հոգ չի տանի: Ենցեալ մի և նոյն է, երբոր աղգերնու մէջէն մէկուն կամ երկունքին կամ թէ մէկ փոքր մասին վարմունքէն կարծելով թէ օրինաւոր գանգատ ունինք, բոլոր մեր անմեղ ու պարկեշտ աղգին վրայ զրպարտութիւն կրնենք, կատենք զանիկա, կը նախատենք ու մինչև անգամ կործանելու կաշխատինք: Թէպէտեւ բան մը չենք կրնար ընել, որովհետեւ անմեղներուն պաշտպանը Կալաֆի է: Բայց և այնպէս մեր սրտին գէշ կամեցողութիւնը խիստ մեծ յանցանք ու մահացու մեղք է:

Կիւլաքերիս գլուխին բերնք անգամ մը, Էրզուրը, ու բոլոր անձնական կիրքերը մէկ կողմը ձգելով անհաւաստի դատողութիւն ընենք մեր վրան, աւ ի՞նչ անիրաւութիւն է որ կրնենք, ի՞նչ սոսկալի մեղք է որ կը գործենք: Ինչո՞ւ համար բոլոր աղգին գէշութիւնը ուզե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Լըգասիրութիւն:

Կրնանք հաստատել թէ բնութիւնը ամեն մարդուն սրտին մէջ ազգասիրութեան եւանդմը դրերէ, ինչ ազգ որ ըլլայ: Եւ բնական ազգումը ալ աւելի կը զգանք ամենքըս, երբոր անանկ ընկերութեան մը մէջ կը գտնուինք, ուր տեղ զանազան ազգէ մարդիկ կը լան: ու խօսակցութիւնը ազգերուն վրայօք ինչալով, կը նայիս որ ամեն մարդ տաքութիւնով մը իր աղքը կը գովէ, կը պաշտպանէ ու անոր ունեցած պակասութիւնները կը դոցէ ըստ կարեացը:

Հատ մարդիկ կը ծանաչենք մեր ազգէն, որոնց համար ազգասէր չենք կրնար ըսել, որովհետեւ իրենց ազգը յաճախ կը պախարակեն ազգակիցներուն ընկերութեանը մէջ, շատ անգամ ալ անիրաւ տեղը: Բայց և այնպէս լաւ գիտենք ու տեսնենք թէ օտարական մէկը ըլլալու պատենք, իսկոյն իրենց ազգին կը շնորհակալութիւն կը-

Գաղղիայի թագաւորին որդիքը Ս. դուքսը (Ռալէանի) Ս. դուքսը (Նիւմուրի) և Ս. դուքսը (Մալի) գլուխ եղած 17 երրորդ գնդին երբոր Սուրբ Նիստոնի արուարձանին փողոցը կը մտնային, բազմաթիւ մեջքէն մէկը ատորձանակ մը պարպեց աւանդ վրայ: (Մալի դուքսը՝ իբրեւ հազարապետ գնդին ամենաբարձր աստիճանէն քիչ մը զատ գտնուելով, միւս եղբայրները իսկոյն անոր կողմը պատեցին և զօրքը առանց կենալու շարունակեց իր ճամբան ան բազմաթիւ արգելանքներուն մէջէն, որ ամեն կողմէն կը բարեկէին արքայորդիները:

«Ս. Սալեան փոխանորդ հազարապետին ձին զարնելով ինկաւ, և ճէնէրալ Դէնտրի ձին ալ վերաւորեցաւ. բնաւ մարդ մը չի վնասեցաւ:

«Պահապան զինուորները իսկոյն բռնեցին ատոր ճանակ պարպօլ չարագործը որ առանց զլանալու (ինքեար ընելու) խոտովանեցաւ իր յանցանքը: Եւ չարագործին անունը փափար լիւն-Վիգօլադ է, և 27 տարեկան. բռնուած ատենը ուրիշ ատորձանակ մըն ալ լեցուն գտնուեցաւ անոր վրայ:

«Երբոր ատորձանակը պարպուեցաւ ժողովուրդը սաստիկ բարկանալով աս մարդասպանութիւնը ընել ուզողին դէմ, միաբերան կը պօռային ապրիլ թագաւորը, ապրիլն արքայազուն իշխանները. ու չարագործին վրան իյնալով կողգէին կտոր կտոր Էնել զանի:

«Փարիզի մէջ ամեն մարդու սիրտը նեղանալով աս բանին վրայ, կը հարցունէին արդեօք ո՞վ է ան ապստամբները որ խռովութիւն հանել կուզեն մեր տոնախմբութիւններուն և՛ մեր ազգային հանգէսներուն օրերը. զորաց փառքը, որուն մեր թագաւորազուն իշխանները նախանձ ունեցան մասնակից ըլլալու, բաւական չէ՞ մի պաշտպանել զանոնք չարագործութիւն ընողներուն դէմ, բայց Եւ տուծոյ նախախնամութիւնը կը հսկէ միշտ Վալդիայի և անոր իշխանութեան վրայ, որուն փորձը այս անգամ ալ տեսանք:

—Մեծապատիւ Բարհաճ արքան Բարսեանց սեպտեմբեր 19 ին Լուտրիայի շրջանաւորով (Ռալէանի) ելերէ՞, Լեզբսանդրիա երթալու համար:

Եւ, անոր մէկ փոքր մասին հետ ատենութիւն կամ երկպառակութիւն ունենալով աս ի՞նչ արդարութիւն է. արտասուալից աչօք կաղաչենք. սիրելիք, ինքզինքներուն օրը անգամ մը, ու բոլոր անձնական ամօթալի կիրքերուն քօղը աչքերնուս վրայէն հանելով պիտի տեսնանք որ ասոնց ամենուն պատճառը ուրիշ բան չէ, բայց միայն օղորտութիւն է: Վանդի աներկբայ անկէ մեծ անմատութիւն ու ամօթ չի կրնար ըլլալ, որ մէկ մասնաւոր անձ ապրի մէկ անգամէն գանգատ ունենալով կամ անիրաւութիւն մը տեսնալով, բոլոր ան ազգը կը նախատէ ու կատէ:

Եւ գտնուելն անանկ անմիտ մարդիկներ ալ, որոնք իրենց ազգը ուրանալու ալ չեն ամաչեր, (ինչու որ կը կարծեն թէ ազգակիցներուն մէկէն անիրաւութիւն կրած են), թէպէտ ասիկա անհնար է. քանզի մէկ մարդ իր հաւատքը կրնայ փոխել, բայց ազգակցութիւնը այսինքն նոյն ազգէն ըլլալը, կարելի չէ որ փոխուի. բայց և այնպէս յայտնի ըլլայ ամենեցուն որ պատաւոր անձ մը կը պարտաւորի իր հայրենեացը հաւատքին հետեւ. ուստի միայն անմիտ ու իր պատիւը ամենին չի ծանչցող մարդիկները կրնան ասանկ ամօթալի գործքի մը ձեռք զառ:

Յիշեալ աղետական հայրենասէր անձին Լեզբսանդրիա երթալու յառուկ պատճառը թէպէտ յայտնի չէ, բայց և այնպէս շատ ուրախ ենք. որովհետեւ անոր ազգասիրական բնութիւնը աղէկ մը ճանաչելով, կը յուսանք որ՝ քանի մը ատենէ ՚ի վեր առաջարկուած ազգասօգուտ գործառնութիւնը յաջողակ վախճան մը կ'ունենայ: Հաւաստի ենք թէ, նորահաստատ Սիւնեաց ընկերութիւնն ալ բաւական յաւաքաղիմութիւն ու օգուտ բոտանայ պիտի յիշեալ մեծապատիւ Լեզբսանդրիա աս ճանապարհորդութիւնէն:

Կոստանդնուպօլիսէն եկող երեկան շրջանաւոր հետեւեալ լուրերը աւելնք:

«Եւս առաւօտ» 30 սեպտեմբեր, մայրաքաղաքիս թնդանութիւնը իմացուցին՝ Վ. Սահափառութեան իշխանուհի մը ծնանիլը, որ անուանեցաւ Պէհիէ Սուլեյմ:

—Եւս 23 ին իրեքշաբթի գիշեր քանի մը անգամ շարժ եղաւ: Եւ ջիւ անգամինը՝ ժամ 8 ընցած շատ թեթեւ էր. երկրորդը՝ 10 լոպէ անցնէլէն հտեւ, շատ սաստիկ էր, ու գրեթէ ութ մանրերկրորդ քանիք քիչ մը ատեն անցնէլէն հոգը պատահեցաւ դէպ ՚ի ժամ 9 անցած, բայց թեթեւ էր: Երբեք անգամ ևս կրկնեց շարժը մինչև առաւօտ, բայց շատ քիչ ցնցելով: Եւ տոնցմէ ասանկ շարժ եղած չէր Կոստանդնուպօլիս, ուստի բոլոր բնակիչները մեծ վախի մէջ ընկան: Եւս սոսկալի զիպուածը շատ վնասներու պատճառ եղաւ. Կոստանդնուպօլսոյ մէջ հին խանի մը մէկ կողմը փլուռ ու իրեք հոգի տակը մնացին. Պէհիէ թաշ մեղիթի մը պատը փլուռ ու մէկ մարդ մը մեռցուց. Սեքաքէրի դրան պատին մէկ կողմը կործանեցաւ. վերջապէս ուրիշ շատ վնասներ տրուած է աս շարժը, որուն մանրամասն տեղեկութիւնը գեւ չստացանք:

Եւ Ս. Ս. Սահափառութեան, (Սահափառութեան) գեապաւնը փարիզու, անցած կիրակի հասաւ հոս Լեզբսանդրիա:

Նեւ. ասիկա մանսուսը Լեզբսանդրիա մօտը այնքան նախատելի ու ամօթ բան է՝ մինչև հաւատքի զօրքը անգամ ընկերութեան մէջ ներելի չէ ընել:

Բայց գառնանք կրկին մեր աղիւ բնաբանին Լեզբսանդրութեան վրայ. որն որ գլխաւոր առաքինութիւններէն մէկն է, ու առանց անոր անհնար է մարդու ու հոգեւոր ու ու մարմնաւոր երջանկութիւն ստանալ: Ստի ՚ի սէր հայրենեաց աշխատինք, եղբարք, ազգասիրութեան և ուսողը միշտ անչեղ պահել մեր սրտին մէջը. ատենութիւնը, նախանձը, երկպառակութիւնը և ուրիշ բոլոր աշխարհակործան կիրքերը թօթափենք մեր վրայէն. 1) Վեստի թունաւոր շապիկին՝ պէս, որ չըլլայ թէ բոլոր մարմինն սրտէ ու սպիկանէ: (Եւ որ մեծ ենք աստի-

1) Վիցաբանները կրնան թէ երբոր Վեստի ձիացուլը Էրակէսէն զարնուած մահուան գուռը հասած էր, իր արիւնոտ շապիկը Էրակէսի կնոջ Վիցանիւրային տրուաւ որ երկանը հաղցունէ, խաբելով թէ անանկ զօրութիւն մը ունի այն շապիկը որ հազնոցը հաւատարիմ կը մնայ իր կնոջը, ուրիշին վրայ աչք չունենար: Բայց որովհետեւ թունաւորեալ էր յիշեալ շապիկը Էրակէսի մահուանը պատճառ եղաւ:

Եւս զաղղիական շրջանաւոր, ու նոյն օրը ճամբայ ելաւ Սալդա երթալու համար ուր տեղ գտնուեցաւ ընելու է:

Ս. Սահափառութիւնը ընկերութիւնը Վիցանի և Վիցանի ֆորթի մօտ օրերս 20,000 Ֆրանք ողորմութիւն խրկեց տեղւոյ Ս. Սահափառութիւնը որ կրաւ է ելլող ազգասիրութեան բաժնուր:

Բեզրուպուրիկ օրագրութիւնը օգոստոս 12 թիւով հետեւեալ լուրը կուտայ:

«Երեկ կէս օրէն հոգը հասարակութիւնը մեծ զարմանքի մէջ մնաց, տեսնալով մէկ յարգի անձ մը որ կը պտտէր Վիզա գետին վրայ. անոր ոտքերը հողիւ թէ կը դպչէին շուրին մակերեսովը, ու սիւկար բերանը շուտով կը հետեւէր գետին ընթացքին: Զեռքը ունեցած գաւազանը կերակր թէ իր ընթացքը ուղղելու համար էր: Սիւկա ծովային զօրաց տեղակալ մըն էր Սահափառ անուն որ քանի մը ատենէ ՚ի վեր աս գիւտին փորձը կրնէ. բայց աս անգամ Սահափառը շուրի վրայ պտտելու զարմանալի լուրերը հասնելով հոս, յիշեալ Սահափառը ուզեց որ իր գիտածը հասարակութեան յայտնի ցըցունէ, որպէս զի գիտնան թէ իրենց քաղաքակրթներուն մէջն ալ հանձարստոր մարդիկ կը գտնուին:

Սահափառը Լեզբսանդրիա ըստ անգլիարէն օրագրութեանը թղթակիցներուն մէկը կը հաստատէ շատ ապացոյցներով թէ, միայն Լեզբսանդրիա մէջ տարին 200 հոգի անօթութեան կը մեռնին:

Եւս իրապէս Լեզբսանդրիա մէջ հաշիւ ըրեր տեսեր են որ՝ 469 օրագրութիւն կը հրատարակվի, ու ամեն ալ բաւական ստորագրուողներ ունին եղեր:

Եւս իրեք վիճակի մէջ կը գտնուի արդեօք մեր ազգը, որ հողիւ թէ մէկ օրագրութիւն ունի, ու անոր ստորագրողներուն ազգասիրութիւնը և ուսումնասիրութիւնը օրէ օր կ'ընթալու տեղը

ճանով, պատուով ու հարստութեամբ, ՚ի սէր ազգին ներողամիտ ըլլանք մեզմէ պղտիկներուն թէպէտ յանցանքի տէր ալ ըլլան. խրատենք զանոնք հայրաքար, ու ձեռքերնէս եկածին չափ աշխատինք համոզելու անոնց, թէ մեր վրան ունեցած կարծիքին սխալ է, որովհետեւ մեր միշտ անոնց աղեկութեանը ու ազգին պայծառութեանը համար հոգ կը տանինք: Եւ պարտաւորինք նաեւ միշտ և հանապաղ քաղցրութեամբ վարդիլ անոնց հետ ու պատուել զանոնք. քանզի մեծութեան ու ազնուականութեան նշանն ան է: (Եւ որ միջակ կարգի կամ պղտիկ մարդիկ ենք աստիճանով ու պատուով, կը պարտաւորինք հնազանդութիւն ու յարգութիւն ունենալ ազգասիրաբար մեր մեծերուն. համբերութիւն ունենանք, թէ որ երբեմն սխալուենք ալ կ'ունենան, որովհետեւ անոնք ալ մարդիկ են. պղտիկները շատ անգամ մեծ յանցանք ու սխալներ կ'ընեն, բայց չի տեսնուիր չի լռվիր. բայց մեծերուն պղտիկ սխալումները մեզմէ մեծ կերենան:

Սահափառը մարդը միշտ կը պարտաւորի իր ազգին բոլոր պակասութիւնները գոցել, իրմէ մեծերուն յարգութիւն ունենալ, իր ընկերներուն համար անկեղծ

ԳՆԱԳՆԱԿ

Փարէզ 12 սեպտեմբեր : Մէկ կողմէն մը մէջ, որ շատ ժամանակ չէ Մ. Կիզորին ըրին Լիզիէօյին մեծերը, պարոն Լ. Երայտը Պօլիէօ որէ քաղաքին կառավարիչը ու ժողովին նախագահը՝ հետեւեալ խօսակցութիւնը ըրաւ ՚ի պատիւ Մ. Կիզորին :

« Զարմանալի քաջասրտութեամբ աղատութիւնը շատ անգամ պաշտպանելէն՝ ու երկպառակութիւնը կարգի դնելէն ետքը, հիմայ կուգայ (արտաքին գործոց պաշտօնատարը) նոր մէկ պատուանուն մը ստանալու այն փառաւոր աստիճաններէն ՚ի զատ :

« Իր յաջողակ քաղաքականութեամբ՝ խաղաղութիւնը Լ. Երայտը մէջ հաստատ մնաց, ու Վաղդիա որ արգարեւ չէր վախնար պատերազմէն, այսու ամենայնիւ մեծապէս կուրախանայ որ մէկ պատուաւոր դաշնադրութեամբ մը վերջացաւ ամմէն բան :

« Թող պատիւ ըլլայ արտաքին գործոց պաշտօնատարին, որ իր հայրենեացը ու բոլոր աշխրբքին մեծ ծառայութիւն ըրաւ : Լ. մմէն բարեկիրթ ու բարեսէր մարդիկը մէկ տեղ կը ժողովըին իրենց բարեմաղթութիւնը անոր նուիրելու :

« Թող պատիւ ըլլայ Մ. Կիզորին, ու Լիզիէօի խորհրդականին :

Լ. հա ասանկ պատասխանեց պարոն Կիզոր Լիզիէօի կառավարչին խօսքերուն :

« Իրաւոր՝ պարոնայք, չեմ կրնար պատասխան տալ ասանկ փաղաքշական խօսքերուն որ ինծի պատիւ կուտան, ինչպէս որ հիմայ լսեցիք. անանկ խօսքեր են՝ որուն յարգը առաքինի մարդուն, անվեհեր ու լուսաւորեալ քաղաքացիին արժանաւորութենէն աւելի կերեւնայ ինծի : Եւ այն փոքրերը առաւելապէս իր անկեղծ սիրոյն նշանը կը սեպեմ, որն որ տասը տարիէն ՚ի վեր է ինծի ձեզի հետ միաւորեց, այն սէրը՝ որ գանազան դիպուածներու մէջ անփոփոխ մնաց, ու արգիլեց թէ առաջ և թէ ետքը այն խռովութիւնը, որ զմարդիք մեկը մեկէ կը զատէ : Մ. Կիզորինը (ք խռովութիւնը), պարոնայք, ինծի ձեզմէ չեղատելէն ՚ի զատ՝ աւելի ևս միաւորեց : Եւ ատոր ձեռք մէջէն կրնան միտքերն թերեւ. տասը տարի է հիմայ այս գոց տեղը

սէր, ու իրմէ պղտիկներուն վրայ կարեկցութիւն ու ներողամտութիւն ունենալ : Ուստի ամմէնքս ալ ասանկ մեկզմէկու հետ սիրով, միաբանութիւնով ու քաղցրութեամբ վարվելով, անշուշտ տղգերնիս օրէ օր կերպ կերպ բարեկարգութիւններով ու գիտութիւններուն ուսմամբը ծաղկելով ըստ ամենայն մասին իրջանիկ ու հանգիստ կեանք կրնայ անցունել :

Լ. Երայտը կը համարէր նշանակել աստանօր ան աղբերը, որոնք մէջերնին միաբանութիւն ու սէր ունենալով, մեկզմէկու օգնութիւն ընելով, որքան հաշտացեր ու յառաջացեր են ամմէն կերպով : Լ. Երայտը (հակառակը՝ կըրնի, երկպառակութիւն ու մեկզմէկու թշնամութիւն ունեցող աղգերն ալ ի՞նչպէս օրէ օր տկարանալով, աղբատնալով, խեղճ և ողորմելի մնացեր են :

Գ. Գ. Պ.

ես ձեզի կը յայտնէի ու ձեզի հետ կը քննէի իմ միտքս ու քաղաքականութեան վրայ ունեցած խորհուրդներս : Լ. ասանկ միաւորութիւնը, ասանկ յայտնի քննութիւնը ու ազատ կառավարութեան այս ամմէն գործքերը անատներ կը զարմացնէին, աս օրվան օրս պարզ ու բնական կերևան : Տէրութեան ու մեր կանոնադրութեանց յառաջադիմութեան մեծ փորձ մըն է :

« Ուրախակից եմ ձեզի հետ, պարոնայք. պատիւ ստացայ ես այն օրվանէն որ այս սահմանադրութիւնները յայտնապէս ու ըստ ամենայն մասին ընդունելի եղան : Լ. նոց կը յանձնէմ դիս, ասոնց կը հաւատամ, կը յարգեմ ու կը սիրեմ զանոնք : Ու այն գործքերը չեն թողուր մեզ երկբայիլ անոնց արժանաւորութեանը վրայ : Ինչու որ մեր աչքին առջեւ երկու անգամ ազատեցին Վաղդիան : 1830 էն առաջ, անոնք մեր ազատութեանը համար ըստ բաւականին պաշտպանութիւն ըրին. 1830 էն ետքը, անիշխանութենէն պահպանեցին զմեզ :

« Լ. անց անոնց կը կարծէք թէ կրնայինք մենք անվրդով պահել խաղաղութիւնը, կարգը վերստին հաստատել, ու մէկ ապստամբութենէ մը ետքը՝ կառավարութեան մը հիւն դնելու սկսիլ :

« Կրնանք խօսիլ առանց անհաճութեան մեր օրինաւոր միապետութիւնը իր փորձերը ըրաւ. անի մեզի կառավարելու իրաւունք ունի, ինչու որ քիչ տարւան մէջ մեր կերպ կերպ պահպանութիւնը լեցուց. կրնամ ըսել զերթէ ընկերութեան հակառակ եղածները :

« Լ. եկա ձեր կամբը կրկնապէս միշտ. ինչ որ պատահեցաւ մինչև այս օրս, կը շարունակէ յաղթանակութեամբ ցուցնել թէ՛ որչափ զօրութիւն կայ մեր սահմանադրութիւններուն մէջը, ու որչափ երախտագետ ըլլալ պէտք է անոնցմէ : Միտքերնիդ բերէք թէ տարիէ մը առաջ ի՞նչ վիճակի մէջ էր մեր գործքերը. Վաղդիա անհանգստութեան ու խռովութեան մէջ էր. ամմէն տեղ կուլ ու զրգուլութիւն. ուր կրնայի՞նք ապստամբական պատերազմի երևոյթներ, ու բնաւ օրինաւոր պատճառով չիկար պատերազմի. ազգին վերաբերեալ օգուտ մը չիկար որ պատերազմ բանալու հրաման տրուէր :

« Եւ այն երկրին ճշմարիտ փափագը չէր, և ոչ ճշմարիտ օգուտը : Վաղդիա չէր ուզեր, զայն և ոչ Լ. Երայտը : Եւ աս պատերազմը ստոյգ ու մօտաւորապէս կերեւար, դժուար էր ճշմարիտ փափագը ու ազգին օգուտը յայտնել. նեղութիւններէն ու արտաքին վտանգներէն վեր դնել զայն, որ մեզի կը խռովեցնէին :

« Ի՞նչպէս տղատեցանք մենք ասանկ անտանելի վիճակէ մը, թագաւորը իր առանձնաշնորհութեան մէջ հաստատ մնալով՝ փոխեց պաշտօնատարները և միանգամայն հաւատարմութեամբ կատարելով ինչ որ օրինադրութիւնը կը հրամայէր, խորհրդականներուն առաջարկեց այն մեծ խնդիրքը խաղաղութեան կամ պատերազմի, որ ինքը իր մտքին համեմատ ու իր կարողութեան չափով որոշէր էր :

« Խորհրդականները ևս իրենց կողմանէ հոգ տարին ճիշդ քննութիւն ընելու, ու ամմէնուն իմացը նշելու. անանկ որ խելացի մարդիքներուն աւելորդ երևցաւ, ու կառավարութեան բարի սովորութիւն

ներուն հակառակ : Իայց այս բաները հասարակութեան ծանուցանել խիստ հարկաւոր էր, երկիրը լուսաւորելու, ու այն կարողութիւնը տալու անոր, որ ինքնիրեն որոշէ, պատճառը աղէկ գիտնալով, այն մեծ խնդիրքը որ իրեն առաջարկած էր :

« Ու բոլոր այս բաներէն ծագեցաւ մի՞ արդեօք անխորհրդաբար այն մեծ փոփոխութիւնները, ուրոք կառավարութեանց կամ ժողովրդոց ընթացքը մէկ ծարէն մէկալը կը տանէն : Լ. Երայտը մեծ օգուտը հոգալու համար՝ ուրիշ անոր նման մեծ օգուտ մը կորսնցուցինք մի՞ : Պատերազմը բացէ ՚ի բաց մեր ժելով մէթէ խաղաղութիւնը ամմէն բան աչքերնիս առնելով ընդունեցինք մի՞, ինչպէս շատ անգամ խորհրդարանին հակառակորդները ջանք ըրին համոզելու :

« Մ. Երայտը բոլոր օգուտը բնութեցաւ ու պաշտպանեցաւ, անոր իշխանութիւնը, յաջողութիւնը, ու զօրութիւնը խաղաղութեան հետ : Լ. Երայտը խորհրդարանին մէջ պատրաստուած կարգաւորութիւններէն, կան՝ որ մէկ դի ձգեցան, կան ալ՝ որ ընդունելի եղան, ու ասիկց յառաջ եկաւ այն քաղաքականութիւնը զենուորեալ խաղաղութեան ու ժամանակաւոր առանձնութիւնը, որ կառավարութեան խորհուրդներուն ու խորհրդարանին վերջիններուն մէջ զօրագոյն գտնուեցաւ : Շճմարիտ քաղաքականութիւն, որ իմաստութեամբ վերջացաւ, որուն համար ըսած էր թէ՛ ո՛չ կը տուէ ու ոչ ալ գլուխ կելլէ :

« Լ. հա տեղ ու գլուխ ելաւ, խաղաղութիւնը հաստատ մնաց, առանց վնաս մը կրելու մեր իշխանութիւնը. Վաղդիայի առանձին մնալը դադրեցաւ, (բայց բաւական ժամանակ տեւելէն ետքը, որպէս զէ այս վախճանին ամմէն մարդ փափագի) իր պատուոյն խիստ վայելուց դաշինքներով :

« Հոս տեղս, պարոններ անշուշտ պիտի հաւնիք իմ զգուշութեանս. կան քանի մը վեճեր որոնք պէտք չէ յայտնել. կան գործքեր որ միայն մեծ պաշտօնատարներուն առջին քննել պէտք է, որոնք ըստ օրինաց այն բաներուն համար զբրւած են : Պարտաւորութենէս երբեք չեմ պակսիր, որն որ յայտնմասին ինծի կը վերաբերի. նմանապէս այն խօսքերէն որ օտար կառավարութեան մը կամ տէրութեան մը ընդունակութեան վնաս կուտան՝ կը զգուշանամ : Հիշաւ կըլլար ինծի թէ որ բնէի անանկ բան մը որ հին նախապաշարմունքներ ու անվայել խորհուրդներ ձգելու ու զրգուլու ըլլար Վաղդիայի և Լ. Երայտի մէջ, կամ Վաղդիայի և Լ. Երայտի մէջ : Խելացի մարդու մը ու խաղաղութեան բարեկամի մը համար ասանկ խօսքերը մեծ անիրաւութիւն է : Լ. ասանկ պաշտօնի մը մէջ՝ որն որ պատիւ կը համարիմ ինծի, իմ՝ կողմանէս արդարութեան խոհմութեան և վայելչութեան դէմ ըլլած կըլլամ ու յանդիմանութեան կարժանաւորիմ. այլ վերստին կըսեմ միայն պարզ խօսքերով, ինչ որ այս ընդունելի եղած քաղաքականութենէն առաջ եկաւ :

« Վաղդիա լուսաւորեցաւ ու հանգարտեցաւ, հասկըցաւ թէ իր պատիւը և թէ իր օգուտը ուրիշ բան չէին պատուիրեր անոր, բայց միայն նա խաղաղութեամբ վիճուորեալ ու զատված կենալ, որ պիտի չի տուէր միշտ :

« Եւրոպայ ապահով եղաւ ու իմացաւ. ապահով եղաւ երբ իմացաւ թէ մեր միտքը խաղաղութիւն

ուղեւէ . ու մեր վարմունքն ալ միտքերնուս հետ միաբան է . իմացաւ թէ Վաղդիա երբեք օտար քաղաքականութեան ձեռքը չի կրնայալ . թէ կրնայալ նի առանց պատերազմ ընելու ետ քաջելի իր չի հաւնած բանէն . նաև՝ բոլոր աշխարհի անվայելուէ էր , որ Վաղդիա դուրս մնացած ըլլայ Վարդապետ ընդհանուր բաներէն . և թէ ամենուն մէջ միաբանութիւն ըլլայ նէ՝ ամենուն ալ մեծապէս օգուտ կրնէ :

« Լ՛հա տեսէք թէ ի՞նչ կերպ վախճան տրուէ . ցաւ արտաքին գործերուն մէջ այն ամենադժուար առաջարկութեան , որն որ հար էր աւելի ևս զըժարանալ :

« Լ՛նցած տարւան ղիպուածները մեզի մեծ բեռերու տակ ձրգեցին . ոմանք ժամանակաւոր են ու պիտի դադրին առաջարկութեամբ որ և հետեւութիւն ալ ունենին . ոմանք ալ երկարադոյն , որն որ առաջ կուգայ մեր ղննուողական նորոգութիւնը պատուաւոր հիման վրայ հաստատուելու հարկաւորութեան . որ երկար ատեն անհոգութեամբ մէկ ղի ձրգէր էր :

« Պարտաւոր ըլլալով ասոնց հոգ տանիլ , կառավարութիւնը իսկոյն իմացաւ թէ հարկաւոր է հաւասարակշիւութիւն մը ղնել հասարակաց ծախքին ու եկամուտներուն մէջ :

« Լ՛յս պատճառով եկամուտներուն պաշտօնատարը հոգ տարաւ , ինչ որ կը ծանուցանեն ու կը պատուիրեն օրէնքները . որոնց նպատակը ասոնք են . 1 . տուրքերը հաւասար պիտի ըլլան . 2 . խորհրդականներուն կարգ մը ղնել որ աղէկ մը ճանչնան պատճառները նոյն տուրքերուն քննութեանը մէջ :

« Իրաւոր չի կայ ուրիշ աւելի օրինաւոր բան մը , աւելի վայելուէ արդարութեան կանոններուն , տէրութեան եկամուտներուն , ու աղէկ կառավարութեան պէտք եղած բաներուն :

« Բայց անանկ աղմուկներ ալ ծագեցան , չեմ ըսեր ձեր մէջը պարոններ , ոչ թէ խելացի մարդիկներուն մէջ , որոնք ճշմարտութիւնը կը ճանչնան իրենց արգարութեամբը , բայց այն ժողովուրդին մէջ ծագեցան որ աղէկ մը լուսաւորեալ չեն , հասարակաց բաներուն ու բարի կառավարութեանը կարգերուն աղէկ մը խեղճերնին հասած չէ : Լ՛նտեղի սխալմունքներ , կարգէ դուրս նախապաշարմունքներ տարածուեցաւ ժողովրդոց մէջ , ու նոյն ժամանակին ամեն կողմն ալ ջանք բրուանոր տիրելու , իրենց օգտին դարձնել , ու նախապաշարմունքին ետեւէն ընդդիմութիւն ձգել , ընդդիմութեանէն ետեւ ասպտամբութիւն : Զարիքներուն ստոյգ պատճառը , պարոններ , որ մեր երկրին քանի մը կողմերը խռովեցին , այն բաղմունքն էր որ քորէն նախապաշարմունքները ու խռովարարներուն կեղծաւորութեամբ ըրած գործքերն են :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻՒ

Լ իմրոփուլ , 5 Սեպտեմբեր :

Բամպակ : Հաբաթ ու երկուշաբթի օրը մեծ գործառնութիւններ եղան . Լ՛մերիգայի Ս իացեալ :

Լ՛ահանգներուն բամպակը որ 5-5½ փէնս առնող չի կար առաջուց , իսկոյն ծախվեցաւ 13000 պալեայի չափ : Բայց երկուշաբթիէն ետքը ծախսերը շատ չափաւորվեցան թէպէտեւ ղինները միշտ հաստատ մնացին : Ս իացեալ Լ՛ահանգներուն ապրանքէն հիմակ քիչ կայ քաղաքիս մէջը . անցած տարի աս ատենըս ալ աւելի կար : Լ՛մերիգայէն ետքի եկած լուրերուն նայելով , հոն ալ շատ ապրանք չի մնացեր է , հաղել թէ 70,000 պալեա կիլէ կրսեն :

Պրեզիլու ու Լ՛գրիպտոսի բամպակները թուէն ու դժուարաւաճաւ : Լ՛ս շաբաթ ամեն տեսակ բամպակներէն 30,110 պալեա ծախվեցաւ ու միայն 12,277 պալեա եկաւ :

Լ ջնտու , 9 Սեպտեմբեր :

Բամպակ : Լ՛որ փոփոխութիւն մը չեղաւ աս ապրանքին վրայօք , թէպէտեւ գործառնութիւնները խիստ թուէ կին աս օրերըս : Սուրաթի ու Լ՛ատուսի լու բամպակ 1230 պալեա ծախվեցաւ 4½-4¾ փէնս , լիւշան . 40 պալեա Պէնկալ 4¾ . 150 պալեա Շօրձիւ 5¾-6¾ ըստ տեսակին . ու 90 պալեա Սէն Տօմիկ 5½ փէնս , համբարանոցին մէջը :

Խաչվէ : Թէյին ղինները իջնալուն պատճառով , Լ՛րեմտեան մեր երկիրներուն խաչվէն վըրայօք ալ մեծ անշարժութիւն մը կայ , ու ղիններն ալ արդէն 3-4 շէլին վար իջան : Լ՛պրանք ունեցողները չի կրցան ամենեւին ծախսւել ընել : Սէյլանի խաչվէն 2-3 շէլին իջաւ :

Լ՛սոր հարստակը՝ օտար արկիւններէն եկած խաչվէի ղինները հաստատ կը մնան . և ոչովհետեւ շատ ապրանք չի կայ աս տեսակներէն , անոր համար դուրսերէն եկած ծախսը առնելու հրամանները դժուար կը կատարվին :

ԳՆՂՂԻՒ

Լ չաչը , 14 Սեպտեմբեր :

Բամպակ : Թէպէտեւ ղիններուն փոփոխութիւն մը չեղաւ աս շաբաթ , բայց բաւական գործառնութիւններ եղան . 7500 պալեայի չափ Լ՛մերիգայի բամպակ ծախվեցաւ իրեք օրվան մէջը : Ս իացեալ Լ՛ահանգներէն նոր լուր չաւինք , բայց կը յուսանք թէ մօտիկորէս Լ իմրոփուլ հասնելու շրջանաւով ղիրեր կընդունինք :

Լ՛ս շաբաթ ընդ ամենը 9186 պալեա բամպակ ծախվեցաւ , ու 3495 պալեա եկաւ :

Բաղաքիս մէջը հիմակվան ղտնըլած ամեն տեսակ բամպակը՝ 40,779 պալեա է . անցած տարի աս ատենըս 18882 պալեա կար . ու 1839 ինչ աս ամիսը 20,282 պալեա կար :

Սարսիլա , 19 Սեպտեմբեր :

Բամպակ : Խիստ քիչ գործառնութիւններ եղան աս շաբաթ . Լ՛մերիգայի նոր հունձին քիչութեան լուրերը

ամենեւին շարժմունք մը չի պատճառեց հոս տեղըս : Եղած բամպակներուն . ղնոյ առնողները մեծ թուութիւն կը ցուցունեն , մինչև որ ալ աւելի հաստատ ու օգտակար լուրեր առնեն առուտորին կանոն տուող երեւելի քաղաքներէն :

Սեպտաք : Տանեհին օր է որ բաւական առուտոր կը լայ , բայց աս շաբաթ գործառնութիւնները դադրեցան աս ապրանքին վրայօք , թէպէտեւ Լ՛րեմտեան միշտ լաւ է ներսի քաղաքները : 80 պալեա մատաք ևս եկաւ աս օրերըս Լ՛ոստանդնուպօլիսէն : Պրուսայի երկան խաչվայի ղինը՝ 17½ փոսնք է կէս քիլոկրամը ու 17½ փոսնք կարծ խաչվային :

Հորեն : Համբարանոցի մէջը միշտ թուէ ու խիստ քիչ գործառնութիւններ կը լան երբեմն երբեմն : Բաղաքին մէջը քշվելու համար քիչ մը առուտոր եղաւ , բայց ղիններուն փոփոխութիւն չեղաւ ամենեւին :

Լ՛ործառնութիւնը վերաբերեալ ձէթ : Լ՛րեւելեան հողմը շարունակաբար փչելով , բաւական նաւեր եկան ձէթ բեռնաւորեալ , թէ Լ՛րեւելեան կողմերէն թէ շէյլայիցէն . աս պատճառի ղիններն ալ քիչ մը թուցան . հիմակվան արժողութիւնը 146-147 փոսնք է :

Օ միւսնիա , 3 Հոկտեմբեր :

Բաղաքիս առուտորը մեր վերջի թիւով տրւած ծանօթութիւններէն ի զատ ուրիշ նոր երեւելի փոփոխութիւն մը չընդունեց . գրեթէ բոլոր ապրանքները հասարակօրէն մի և նոյն վիճակի մէջ կը գտնուին . անոր համար պէ սնգրով խզմբու առուտորի վրայօք նոր բան չունիմք գրելու :

ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԼՆ . Ը . Օրագիրը շաբաթը անգամ մը կը տրուի :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 ըլուսիշ է , կանխիկ , ով որ ուզէ կրնայ ստորագրվիլ :

Խզմբի՝ օրագրութեան տպագրող :

Պօլիս՝ Վէլի խանը Խզմբից : Սաւալանեան Կատիթ աղային գրատունը :

Պուրսա՝ Բապաքճեան Ստոթէոս ու Կրիզոր տղայից մաղաղան :

Լ՛գէքսանգրիա՝ Լ՛ըսաղանեան Կարապետ տղային մաղաղան :

Յոպպէ (Լաֆա) մեծապատիւ Սուլտան Լ՛ալլին գրատունը :

Թրեստ՝ Լ՛րեւելեան Կրիզոր աղային գրատունը : Լ՛ըղդում՝ Տակոբճեանեան աղայ Սարգսին մաղաղան : Լ՛ին՝ Բարիկեանց Տարաթէն աղային մաղաղան : Տիարպէթի՝ Պարոն Կամիանոյին մաղաղան : Լաշ՝ Պըլլըքլեան աղայ եղբայր մաղաղան : Պաղտատ՝ Լ՛նդղիոյ առաջին Թարգման աղայ Խաչիկին տունը :

Կարէօ՝ Լ՛վանեան Կաղարեանց Տակոբ աղային վաճառատունը :

Պոմպա՝ Եարգի պարոնաց Լ՛ղանուր որդւոց և ընկերաց վաճառատունը :

Ով որ ուզէ կրնայ մասնաւոր բան մը տպել տալ Լ՛շարլոս Երարատեանին մէջ՝ 40 փարայ հատուցանելով ամեն մէկ տողին համար . թէ որ տրվելու բանը արժանաւոր համարի օրագրութեան վերատեսուչը :

Ի ՏՊՐԵՆԻ ՍՏԵՓԵՆԵՍՈՍԻ ՊԵՊՕՆԵՆ :